

וכן מצאנו בש"ס, דא"י **בפסחים** (לט, א) שחזרת קודמת לכל המינין של מרור לפי שהיא כתובה ברישא דמתני'. וכן נפסק בשו"ע (או"ח תעג ס"ה)¹.

א"כ הגע עצמך אם זהב סגור נקרא בשם זה לפי שכל החנויות נסגרות כשהוא נמכר, א"כ מאחר ואין לו מתחרים מוכרח הדבר שהוא המשובח מכולם, ומדוע איפוא דווקא הוא נשנה כמעט בסוף הרשימה.

ונראה, דבאמת נכתב שם לפי סדר הנדירות [ולאו דווקא לפי סדר היוקר], ולכן נקט בתחילה זהב וזהב טוב, משום ד' הגמ' (שם בע"ב) שבכל זהב מעורב זהב וזהב טוב. ומה שמובא אח"כ שאר מיני הזהבים היינו לפי הנדירות ואפשרות ההשגה שלהם והזהב הו הוא זהב סגור, לפי שכל החנויות נסגרות כשהוא נמכר ולכן הוא מובא כמעט בסוף לפי שהוא נדיר מאוד ומשום כך הוא מאוד יקר. ולבסוף מובא זהב פרוים, ונראה שהוא גדול בנדירותו מזהב סגור, אלא שלזהב סגור יש שוק שכשהוא בא כל החנויות נסגרים, אולם זהב פרוים לגדול נדירותו אפי' שוק אין לו, ומחמת נדירות גדולה זו לפיכך נשנה אחרון.

"שמן זית" ולא שמן נס - "זהב" ולא זהב נס

כָּל הַזֶּהָב הָעָשׂוּי לְמִלְאכָה בְּכָל מְלָאכַת הַקֹּדֶשׁ (לזו, כד)

כבר ידוע מה שהקשו גבי חנוכה, האיך היה מהני הדלקת המנורה אחר נס חנוכה והרי השמן שנתרבה אינו שמן זית אלא שמן נס.

[ומה שידוע בזה בשם הגר"ח ששאל השאלה הנ"ל דהוי שמן נס ולא שמן זית, כבר בבית בריסק הכחישו הדברים משמו, ראה בס' שיעורי הגרמ"ד (פרי ויקהל)].

ובאמת שהיה מקום לשאול כן נמי על האוה"ח, דהנה כתב **האוה"ח** (כאן), שהיה נס בזהב שלא נתמעט ממנו כלום, אף שדרכו של הזהב תמיד להתמעט ע"י שמשתמשים בו למלאכה. וא"כ יש מקום לשאול, הדאם נעשה בו נס שלא נתמעט, א"כ הוי זהב של נס, ומ"ש משמן של נס.

ונראה בזה, דחלוק נס של **ריבוי** הכמות מנס **שלא נתמעטה** הכמות, דבשמן זית דחנוכה שם נתרבה שמן חדש, ועל כגון דא יש מקום לשאול האיך כשר מה שנתרבה הרי אינו חפצא של שמן זית. אולם מה שכאן לא נתמעט הזהב כפי דרכו שמתמעט, אין זה מגרע בחפצא של הזהב, **א**. משום שלא נתרבה כלל אלא רק לא נתמעט, ומשום כך מוגדר שהנס נעשה בהצורה ולא בהחפצא, כלומר שלא נתרבה הזהב ונשאר אותו חפצא של זהב כפי שהיה מתחילה. ומשום כך א"א להקשות דהוי זהב נס,

[ולפי"ז צ"ל שאכן הזהב לא נתרבה, כי אם אכן היה מתרבה הרי אכתי יש שם חלק שהוא משל נס. והיה אפ"ל שנתרבה אלא דבטיל ברובא, ויל"ע אם יש ביטול בזה שהוא כולו חשוב, והוי כדבר שבמנין ובמשקל שלא בטל].

ב. **ועוד** יש לחלק, דבזהב לא כתוב איזה זהב אלא כל זהב ולכן כל זהב מהני ביה, גם אם יהיה זהב נס. משא"כ בשמן זית הרי כתוב שיהיה '**שמן זית**' ואם הוא נס אינו מזית.

אבני שוהם - נס

וזה א"א לשאול האיך מהני הבושם והשמן זית שהגיעו מגן עדן, כמבוי' בתרגום יוב"ע (שם). משום שבג"ע היה שם מציאות של בושם, כמו שהיה שם מציאות של עצי זית, ולא הוי **חפצא** של נס, רק ההבאה היתה בצורה של נס.

מעיל כליל תכלת

וַיַּעַשׂ אֶת מְעִיל הָאֹפֶד מְעִישָׁה אֲרָג כָּלִיל תְּכֵלֶת (לט, כב)
א"י בזבחים (פח, ב) ת"ר מעיל כולו של תכלת היה, שנאמר ויעש את מעיל האפוד כליל תכלת'.

צ"ב הרי דרך התורה לדרוש מהפס' המוקדם טפי, וא"כ מדוע כאן הביאה הגמ' את הפס' המאוחר האמור בפרשתנו ולא את

זהב בעולם

כָּל הַזֶּהָב הָעָשׂוּי לְמִלְאכָה בְּכָל מְלָאכַת הַקֹּדֶשׁ וְהָיָה וְהָיָה הַתְּנוּפָה וְגו' (לזו, כד)

א"י במד"ר (תרומה לה, א) 'א"ר שמעון בן לקיש לא היה העולם ראוי להשתמש בזהב, ולמה נברא בשביל המשכן ובשביל בהמ"ק, שנאמר וזהב הארץ ההיא טוב כמה דאת אמר (דברים ג) ההר הטוב הזה והלבנון'.

וצ"ב דמכיון שכל הזהב נועד בשביל המשכן והמקדש א"כ מדוע בא הזהב לעולם מששת ימי בראשית, וכמו שכתוב בבראשית (ב, יא - יב) **"שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן כּוֹי אֲשֶׁר שָׁם הָזָב, וְהָיָה הָאָרֶץ הַהִוא טוֹב"**, משמע שהיה בבריאת העולם כבר, לכאוי' לחינם היה שם והיה לו לבוא לעולם רק קודם שנבנה המשכן. **והנה** מצאנו שאת האבני שוהם ואבני מילואים הביאו העננים מפישון, כמבוי' **בתרגום יוב"ע** (לה, כז)², וצ"ב דמכיון שהיה בפישון נמי זהב כמפורש במקרא בבראשית מדוע לא הביאו העננים גם את הזהב משם.

וצ"ל שזהב היה מצוי לישראל ולכן תרמו משלהם, אך אבני שוהם לא היה מצוי להם ולכן לא היה ברירה אלא להביא ממרחק.

אלא דהא גופא צ"ב, מפני מה זהב היה מצוי ואילו אבני שוהם לא היה מצוי להם³.

א. העולם ב. המשכן ג. המקדש - שזורים בחוט של זהב

ונראה לכאר [במה שהזהב הופץ בעולם כבר מבריה"ע], משום דא"י **בפרקי דר"א** (פ"ג) **שהעולם** נברא בג' דברים בחכמה בתבונה ובדעת, וכן **המשכן** נבנה בג' אלו, וכן **המקדש** נבנה [ויכנה] בג' אלו. עי"ש שמביא פסוקים על כל אלו.

ועוד כ' בזה **רבינו בחיי** (בפתיחה לפרשתנו), וז"ל 'וכשם שיש בבריאת העולם שמים וארץ שהם עדות לישראל בשמירת התורה, שנאמר (דברים ל, יט) **"העידותי בכם היום את השמים ואת הארץ"**, כן במשכן **"משכן העדות"**. כשם **שבבריאת העולם** שבעת ימי בראשית, כן **במשכן** שבעת ימי המלואים. וכשם **שבבריאת העולם** ל"ב פעמים אלהים עד **"לעשות"**, כן **במשכן** (לעיל לה, לה) **"מלא אותם חכמת ל"ב"**.

ומבואר בזה, שהעולם המשכן והמקדש כולוהו קטירי בחדא קטירתא, והיינו שקיום העולם המשכן והמקדש כולם תלויים זה בזה.

וממילא מובן מדוע הזהב היה בתחילת הבריאה, כי יסוד הבריאה הוא העולם המשכן והמקדש, ומשום כך נמצא הזהב בכולם, ולכן מצאנו שהזהב היה כבר מבריה"ע. נמצא שג' אלו - העולם המשכן והמקדש - שזורים כאחד בחוט של זהב.

הזהב הופץ בעולם לייקר את המשכן

ועי"ל [שהסיבה שהיה הזהב כבר בתחילת הבריאה ולא המתין עד המשכן], שכל זה הוא כדי שהאנשים יכירוהו וייקרוהו, ויתפרסם בעולם מהותו של הזהב ייחודו ונדירותו, ובכך נדבת ליבם תהיה מעולה טפי שהרי תורמים דבר שהוא יקר וידוע יקרותו בכל העולם. וגם כל העולם ידע וייקר את המשכן, כאשר יודע לכמות הזהב שהשתמשו לו ולכליו.

וראה מה דא"י **ביומא** (מד, ב) שיש זהב הנקרא 'זהב סגור', ומפרש בגמ' 'זהב סגור - בשעה שנפתח כל החנויות נסגרות', הרי משמע שהגדרת הזהב הוא במה שהוא מיוחד ללא מתחרים. ומכיון שמקח הזהב הוא בתחרות ושוק, ממילא מתפרסם בעולם יקרותו, והכל כדי לפרסם ולייקר את המשכן ואת השוכן בו.

סדר הזהב לפי יקרותו ונדירותו

ובעצם ד' הגמ' ביומא שם יש להק', דשם א"י 'אמר רב חסדא שבעה זהבים הן, זהב, וזהב טוב, וזהב אופיר, וזהב מופז⁴, וזהב שחוט, וזהב סגור וזהב פרוים'.

והנה דרך התורה להקדים ולכתוב את החשוב ראשון, ואחריו את הפחות חשוב וכו'. וכמו שמצאנו **בברכות** (מא, א) בדין קדימה בשבעת המינים שהמוקדם בפסוק קודם לברכה.

¹ על 'זהב מופז' ראה מה שכתבנו ביזל כטל' יום הכפורים שנה ג', בענין בגדי זהב ביו"כ.
² ועיי' עוד בזה בשו"ת משנה הלכות (חט"ז ס"י קיא) בהא דא"י בנדרים (סד, ב) 'ארבעה חשובין כמת, עני, ומצורע, וסומא ומי שאין לו בנים', אם יש קדימה בצדקה על הנאמר מוקדם מהם. אמנם יש לציין דהתם לכאוי' אינו מוכרע, שהרי במקום אחר בעי"ז (ה, א) א"י בסדר אחר.

³ ואת ההב אכן א"י בתרגום יוב"ע שם כז שהביאו מנחר פישון, וחר זה כתוב להדיא בפרי' בראשית (ב, יא - יב) **"שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן וְגוֹי, שֵׁם הַבְּדִלָּח וְאָנָן הַשֵּׁהִם"**.

⁴ ובאמת שהשתמשו טפי בזהב מבשוהם, ולכן היה צריך להמציאם להם את השוהם טפי מהזהב.

הפס' המוקדם האמור לעיל בפר' תצוה (כח, לא) "וְעָשִׂיתָ אֶת מְעִיל הָאֶפֶד כְּלִיל תְּכֵלֶת".

והיה אפשר לומר שהוא משום ששם הוא ציווי ואילו כאן הוא העשיה, ועדיף להביא את העשיה. אך זה דוחק, שהרי מצאנו בכל הש"ס דדריש מהציווי, כמו מה דא" **בערכין** (טז, א) דדריש על כל בגדי כהונה שמכפרין, והביא בהכל את הפסוקים שבפר' תצוה [ששם הציווי] ולא את הפס' שבפר' פקודי אף שבפקודי העשיה, ועל כרחק משום שהדרך להביא את הפסוק המוקדם בתורה.

עוד יל"ע מה הוסיפה ברייתא זו על מה שנאמר בתורה, הרי כבר בתורה כתוב שהמעיל יהיה כולו תכלת.

וא"א לומר שהברייתא מביאה גם מה שכתב בתורה בהדיא, ולא מחדשת בזה כלום. **א.** דזה תמוה. **ב.** שהרי כבר כתב **הרמב"ם** בפיהמ"ש מנחות (פ"ד מ"א) שבמשניות וברייתות לא מובא דברים המפורסמים בישראל, כגון סדר התפילה ונוסחה וכדו'. והנה לכא' נכלל בזה גם מה שכתבה התורה במפורש, כי רובא דאיניש יודעים את מצוות התורה המפורשות בה, וא"כ מדוע לו תנא לכתוב דין זה המפורש בתורה כאשר לא מוסיף בו כלום.

"כליל" ולא צבע חלש

ונראה, דבלא זה היה מקום לומר שלשון "כליל" הנאמר בתורה הוא לשון הממעיט את תכלותו, כמו 'סגלגל' ו'ירקרק', שכתב **האבן עזרא** (ויקרא יג, מט) ש"מ שהוא חלש, וא"כ הו"א שפה הכוונה להחלשה, קמ"ל תכלת ממש. ולכן הביאה הגמ' ברייתא שכותבת שאכן כך היה וכלה כליל תכלת, וכלשון הברייתא 'כולו של תכלת היה'. ובזה מובן מה שהביא את הפס' כאן של העשיה ולא את הפס' של הציווי, להדגיש שאכן כך היה בהעשיה תכלת ממש כולו בצבע זה בחוזקו ובתוקפו.

"כליל" ולא רוב

ועי"ל שהיה אפשר לומר שכליל הוא כמו 'כל' 'כל' ר"ל ריבוי 'כל', והו"א שהוא ריבוי אחר ריבוי ובא למעט. וקמ"ל דאדרבא ריבוי כזה מרבה, וכמו שמצאנו שכשנאמר פעמיים כל הוא מרבה טפי, כמו שפירש **הט"ז** (או"ח שפ סק"א, תקפב סק"ג) שלכן מתפללים בר"ה ויו"כ 'מלוך על כל העולם כולו', לומר שאין הכוונה על רוב העולם דרובו ככולו, אלא על כולו ממש.

חקירה בדין התכלת א. בחוטין ב. במעיל

עוד יש לבאר בזה. דהנה יש לחקור אם דין הכליל תכלת הוא דין בחוטין או דין בהמעיל. כלומר האם בדין התכלת נתחדש שהחוטין יהיו עשויים מתכלת, או"ד שדין התכלת נאמר בהבגד שהוא המעיל, וכל עוד אינו 'מעיל' אין בו דין תכלת.

ונפק"מ אם יש דין לצבוע החוטין עוד קודם שאורג את המעיל, דאם הוא דין בחוטין כמובן 'צבעם קודם', אך אם הוא דין בהמעיל הרי יכול לארוג המעיל בחוטי לבן ואחר שהוא מוכן יצבענו בתכלת.

והנה המדקדק יראה שינוי בהפסוקים בין פר' תצוה לפר' פקודי, שבתצוה (כח, לא) נא' "וְעָשִׂיתָ אֶת מְעִיל הָאֶפֶד כְּלִיל תְּכֵלֶת", ואילו הכא בפקודי (לט, כב) נא' "וַיַּעַשׂ אֶת מְעִיל הָאֶפֶד מְעֵשָׂה אֶרֶג כְּלִיל תְּכֵלֶת". ויש להבין מדוע הכא בפר' פקודי נאמר "מעשה ארג" קודם "כליל תכלת".

ואשר נראה בזה, דבעוד שבציווי דפר' תצוה נאמר מה לעשות, בפר' פקודי אף נאמר האופן של **סדר** העשיה. ולכן בפר' תצוה אומר לעשות את המעיל תכלת, אך לא ביאר אם כבר משעת החוטין יהיה תכלת או יכול נמי לצבוע אח"כ. אולם בעשיה הכא בפר' פקודי דקדק בזה, ואמר שיש דין שיהיה בעשיה של ה"מעשה ארג" "כליל תכלת", כלומר יארגנו כשהוא בתכלותו, והיינו שאחר שיצבע החוטין יביא אותו לאריגה, ובכך יארוג הכל למעיל תכלת.

מעתה מובן מפני מה הגמ' בזבחים הביאה את הפס' הכא בפר' פקודי, וזאת משום שכאן מודגש שהוא דין בחוטין, כלומר שיארוג אותו במצב של תכלת, נמצא שהעשיה כולה תהיה

בתכלת מתחילה ועד סוף [ולא שיצבענו אחר אריגתו, וכמו שמדקדק מ"מעשה ארג" הנאמר כאן].

טעות קרח במעיל תכלת

ויעש את מעיל האפד מעשה ארג כליל תכלת (לט, כב)

א"י בירר סנהדרין (פ"י ה"א) שקרח אמר טלית כולה תכלת חייבת בציצית.

יש לבאר בזה, דקרח נתכוון לעורר ליצנות על המעיל שכולו תכלת. דהנה שי' **הרמב"ם** (פ"ט מכלי המקדש ה"ג) שהמעיל היה חצוי בצדדיו, כלומר שלא היה לו בית יד אלא נחלק לשתי כנפים מסוף הגרון עד למטה, ואינו מחובר אלא כנגד כל הגרון בלבד [והוא כעין צורת טלית קטן שלנו]. והראב"ד פליג.

חיוב ציצית במעיל

ודנו האחרון לשי' הרמב"ם הרי יש לה ד' כנפות, וא"כ תהיה חייבת בציצית. וכ' **המנ"ח** (מצוה צט או' א ד"ה עוד היה לכה"ג) דהוא בגד עבודה, ופטור מציצית. ועוד כ', שהמעיל לא של הכהן אלא של הקדש, ולא גרע מטלית שאולה שפטורה מציצית.

ובשו"ת דובב מישרים (ח"ב סי' טז) כ', שהרי **הב"י** (סי' י' ד"ה יש לדקדק) כ' דאפי' בגד גמור אם כוונת הלוכשו אינו להגן רק לכבוד אינו מחוייב בציצית, והנה על בגדי כהונה נאמר "לכבוד ולתפארת" ולכן פטר מציצית. ואף **המג"א** (שם סק"ג) דפליג, היינו דווקא בבגד שהאדם החליט שהוא לכבוד, אך יודה בבגדי כהונה שהתורה ייחדה אותו לכבוד ולתפארת שפטור מציצית.

טעות קרח

ונראה דעל זה שאל קרח אם טלית שכולה תכלת חייבת בציצית, היינו על המעיל, ורצה לזלזל בזה שהרי הציציות יגררו על הקרקע והיו זלזול. גם רצה להראות שח"ו תורה לו מן השמים, כי האיך יעלה על הדעת שיטיל ציצית במעיל ובכך ייגרר על הארץ, וכי התורה רוצה להביא מצות ציצית לידי זלזול. וזה ליצנות מן התורה.

וטעה בזה, שהרי כמה סיבות יש שהמעיל אינו חייב בציצית כלל, וממילא אין תחילה לענין ליצנותו. אלא שזהו כח הליצנות שמתחיל עם שאלה כביכול אמיתית ומזה מסיק מסקנות זרות ונלוזות, ומזה מגיע עד כפירה רח"ל.

ויש להוסיף, דאפשר שמשום כך רצה קרח להיות כה"ג, והיינו שרצה ללבוש המעיל ולקיים בעצמו את שיטתו [-שטותו] בו ליתן בו ציצית, דלא כהלכתא ולזלזל.

פרשת פרה - קרח

בחלק מהשנים חל פרשת פרה בפר' פקודי או בפר' ויקה"פ, ויש לבאר הקשר ביניהם.

א"י במדרש [הובא באחרון' כמדרש פליאה"ט] 'מה ראה קרח לחלוק על משה, פרה אדומה ראה'. וצ"ב.

ויש לבאר, דבאמת קרח טעה בדבר יותר פשוט, קרח לא האמין בתורה מן השמים, והרי על מעשה המשכן כתוב (שמות כה, מ) "כאשר אתה מראה בהר", והיה לו לקרח להאמין שמה שעושים על פי משה הוא אכן "כאשר צוה ה' את משה". ואם משה לא נתן ציצית במעיל הרי הוא קיבל שלא לעשות שם ציצית, [וכבר נתבאר הטעמים בזה].

והנה הדבר היותר מדגיש את התורה מן השמים - בלי סברות שלנו הוא הפרה אדומה והמעיל. בשניהם יש דין שיהיה הכל בצבעו: הפרה אדומה - תמימה באדמימות, והמעיל תכלת - כליל תכלת. בשניהם הדין שיהיה בשלימות, האדום בשלימות והתכלת בשלימות. ואף שיש מקום לסבור סברות ולומר רובו ככולו, ורוב הניכר וכו', מ"מ בהם אמרה תורה שלימות ממש.

נמצא שהמעיל והפרה באים כנגד קרח, שבהם מודגש קיום המצוות כתיקונן כמו שניתנו, בלי סברות טענות וסילופים.

לע"נ הגאון רבי מרדכי ב"ר חיים זצ"ל ומרת פריידא גיטל ב"ר חיים עזרא ע"ה רינהולד

לע"נ מרת גילה זהבה וינגרטן ע"ה בת הג"ר מרדכי רינהולד זצ"ל

C8460331@gmail.com

מן הפסוק, והתוס' ביבמות (נ, א ד"ה שנה) הגדילו זאת אף למה שכתוב בתורה בפירוש שכי' יבכמה מקומות שונה התנא מה שבפסוק **בפירוש**. ולכא' מהרמב"ם הנ"ל משמע שהתנא לא יביא דברים הידועים, ולכא' מה שכתוב תברה מפורש הוא נמי דבר ידוע. אמנם ש לציין שאולי לא לכולם היה ידוע גם מה שכתוב בתורה מפורש, וכמו שמצינו בב"ק (נה, א) 'אמר לו עד שאתה שואלי למה נאמר בהם טוב, שאלני אם נאמר בהן טוב אם לאו, שאני יודע אם נאמר בהן טוב או לאו'. אמנם שם ביאר כבר הפני"ז ע"ד הדרוש.

ה' וכ"כ החעמק דבר, שפעמים ירקרק בא לחזק את הצבע ופעמים להחליש.

ט ראה בחיד"א (חומת אנך קרח א; פני דוד פר' חוקת א).

ה' וכן מצינו ביומא (עא, א; ב) דדריש דבעי במעיל י"ב חוטין שזורין, מהפס' "ויעשית את מעיל האפד כליל תכלת", ופס' זה הרי נאמר בפר' תצוה היינו בציווי ולא בפר' פקודי בשיה, ומוכרח כהנ"ל שלפסוק המוקדם יש עדיפות בקדימותו לדרוש ממנו. וכן מצינו בחולין (קלח, א) גבי כיפה של צמר, ומייתי מקרא דפר' תצוה אף שיש כמוהו בפר' פקודי. ואכמ"ל בדוגמאות.

י' וראה מה שכתב בזה התו"ת.

י' אולם תוס' בכמה דוכתי בש"ס נראה שכן דרך התנא לשנות אף מה שכתוב בתורה, כי תוס' בשבת (כח, ב ד"ה תפלין) הק' מדוע לא הביאה הברייתא זאת יוכי אין לברייתא לשנות מה **שדורש**